

ОГЛЯД ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ В АПК УКРАЇНИ

Грудень 2021

Кредитування сільського господарства і державна підтримка

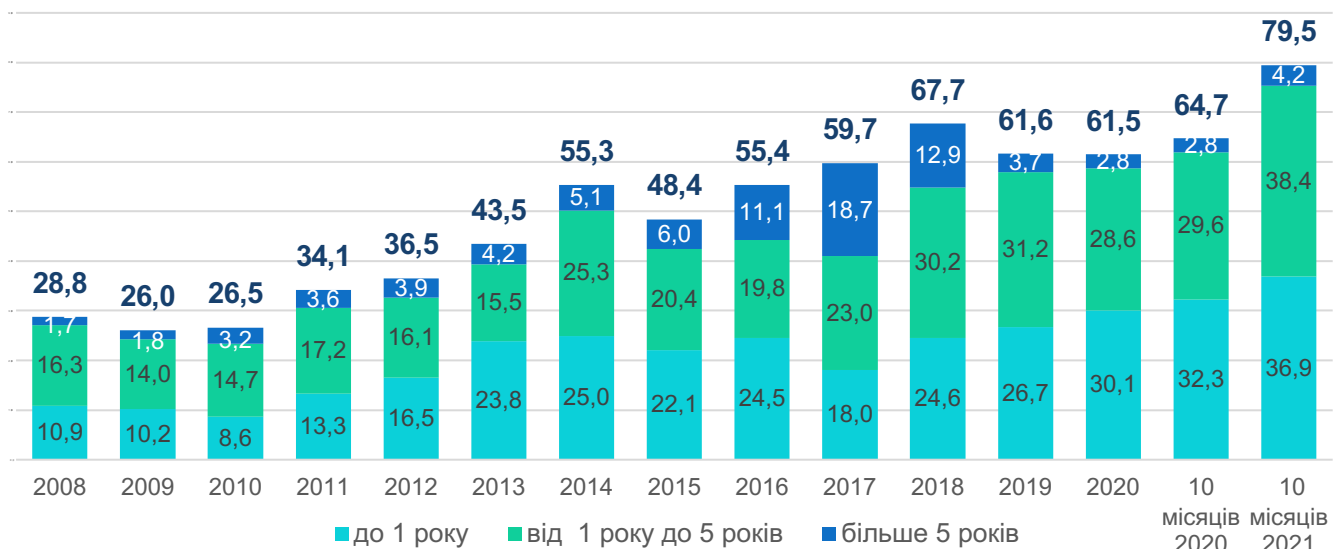
Традиційно в Україні існує проблема з доступом і вартістю кредитних ресурсів, особливо це стосується дрібних виробників. Наразі рівень кредитування в Україні в 20 разів нижчий за аналогічний показник у США (кредитний борг складає біля 60 дол. США на га в Україні проти 1190 дол. США на га в США), хоча й кредитний портфель аграріїв у 2021 році найбільший за всю історію України. В цілому, станом на кінець жовтня в Україні видали 755,5 млрд грн кредитів, з них на сільське господарство припадає 75,5 млрд грн (10,5%). Разом на сільське господарство, харчову промисловість і виробництво напоїв – 140,6 млрд грн. Таким чином, АПК (без урахування машинобудування) акумулює 19% зведеного кредитного портфелю в країні. Структура позик за терміном демонструє, що найбільше найбільшим попитом

користуються кредити на поповнення обігових коштів (на насіння, добрива, паливо) – 36,9 млрд грн станом на кінець жовтня 2021 року, обладнання та техніку – 38,4 млрд грн, а найменшим – на будь-які довготермінові капітальні інвестиції, як будівництво нових комплексів - 4,2 млрд грн.

Перші кроки у вирішенні проблем з доступом до кредитів для дрібних аграріїв були зроблені з ухваленням закону про створення фонду часткового гарантування кредитів в сільському господарстві. Цей фонд братиме на себе частину ризику неповернення кредиту, що таким чином, покращує доступ дрібних виробників до кредитних ресурсів. До того ж функціонування ринку землі має покращити доступ українських фермерів до фінансування під заставу землі.

Здешевлення ж кредитів державою забезпечується програмою 5-7-9 та окремою програмою держпідтримки агросектору, про що йтиметься далі.

Кредитний портфель аграрної галузі станом на кінець року, млрд грн

Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів

Дизайн програми

Як було зазначено в вересневому випуску, програма компенсації вартості кредитів є однією з найбільших програм підтримки. В 2020-му програма була другою за об'ємом виділених коштів – 22% всієї бюджетної програми, у 2021 планується найбільше серед усіх - 27%.

Користуватись програмою можуть **сільгосптоваровиробники** (підприємства, установи, ФОПи), що постачають сільгосптовари, вироблені на власних або орендованих потужностях, причому питома вага сільгосптоварів має бути не меншою 75% від усієї поставленої продукції за один рік¹.

Розмір компенсації становить 1,5 облікової ставки НБУ на дату нарахування відсотків. При цьому, позичальник має сплатити самостійно мінімум 5%, а решту покриває держава в вищезазначеному розмірі.

Обмеження по сумі відшкодування становить **15 млн грн** для осіб, що займаються тваринництвом та використали кредитні кошти на потреби в тваринництві, **5 млн грн** для осіб, що займаються іншою с/г діяльністю². Обмеження діє відносно одного виробника (та пов'язаних осіб) протягом одного року.

Об'єктом підтримки є **відсотки за надані сільгосптоваровиробникам кредити** (коротко-, середньо- та довгострокові). Використати кредитний ресурс можливо на поповнення обігових коштів, придбання основних засобів, будівництво, реконструкцію об'єктів виробництва, переробки та зберігання.

Вимоги до учасників такі: не бути банкрутом (не мати порушених справ про банкрутство) і не мати податкового боргу.

Аналіз даних

Ми проаналізували дані по виплатах держпідтримки на компенсацію відсоткової ставки у 2020 році на загальну суму 460 млн грн. Найбільше сумарної держпідтримки отримали агровиробники в Полтавській, Київській, Харківській, Тернопільській та Вінницькій областях (таблиця 1). Ці області також знаходяться у першій десятці лідерів за обсягами виробництва с/г продукції у гривневому еквіваленті.

Таблиця 1. Рейтинг областей за отриманою держпідтримкою на компенсацію відсоткової ставки у 2020 році

Рейтинг за часткою сумарної держпідтримки в обсязі с/г виробництва	Область	Сумарна держпідтримка у млн. грн	Частка сумарної держпідтримки в обсязі с/г виробництва	Рейтинг за часткою сумарної держпідтримки в обсязі с/г виробництва	Область	Сумарна держпідтримка у млн. грн	Частка сумарної держпідтримки в обсязі с/г виробництва
1	Чернівецька	8.75	0.23%	13	Полтавська	32.39	0.09%
2	Одеська	23.75	0.20%	14	Харківська	30.23	0.09%
3	Рівненська	16.78	0.15%	15	Черкаська	25.70	0.08%
4	Тернопільська	28.74	0.13%	16	Дніпропетровська	24.95	0.07%
5	Миколаївська	20.00	0.12%	17	Вінницька	28.36	0.06%
6	Львівська	19.45	0.12%	18	Луганська	6.91	0.06%
7	Кіровоградська	24.35	0.11%	19	Хмельницька	18.93	0.06%
8	Запорізька	24.01	0.11%	20	Закарпатська	0.74	0.06%
9	Херсонська	22.88	0.11%	21	Донецька	9.27	0.05%
10	Івано-Франківська	8.36	0.11%	22	Сумська	17.69	0.05%
11	Волинська	12.13	0.10%	23	Житомирська	9.79	0.05%
12	Київська	30.92	0.09%	24	Чернігівська	15.73	0.04%

Примітки. Дані по виплатах за програмою держпідтримки охоплюють період із січня по грудень 2020 року

¹ Перелік видів виробництва для отримання держпідтримки сільськогосподарських продуктів наведений в Законі України «Про державну підтримку сільського господарства України» №1877-IV від 24.06.2004 року.

² Відповідно до Постанови КМУ №300 від 29.04.2015 року.

Аналіз даних (продовження)

За період із січня по грудень 2020 р. підприємства в основному отримали по 2 платежі за програмою держпідтримки, у середньому – 3,1 платежі. Два підприємства отримали максимальну кількість – 129 та 113 платежів відповідно, що склало разом 77% отриманої держпідтримки серед наявних у нас даних. Максимальний платіж склав 7,57 млн грн.

Оскільки програма має на меті, зокрема, заохотити аграріїв працювати із банківським сектором,

ми проаналізували розподіл держпідтримки по банках (таблиця 2). Найбільше сумарної держпідтримки (37%) було надано с/г виробникам, які брали кредити у АТ «Райффайзен Банк Аваль».

Щоб проаналізувати справедливість та ефективність розподілу держпідтримки, ми об'єднали економічні показники сільгосп підприємств у 2019 році із даними по держпідтримці. Ми отримали **3 603 отримувачів держпідтримки** на компенсацію відсоткової ставки у 2021 році. Із них 3 452 підприємств рослинництва і 151 підприємство тваринництва.

Таблиця 2. Топ-10 банків за обсягом транзакцій за держпідтримкою на компенсацію відсоткової ставки у 2020 році

Рейтинг за часткою у сумарній держпідтримці	Банк	Сумарний обсяг держпідтримки, млн. грн	Частка держпідтримки у сумарній	Кількість транзакцій
1	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	170.52	37.0%	4768
2	АТ «ПРОКРЕДИТ БАНК»	64.47	14.0%	1288
3	АТ «Державний ощадний банк України»	44.94	9.8%	1255
4	АТ «ОТП БАНК»	38.43	8.3%	325
5	АТ «КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК»	34.10	7.4%	532
6	ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК»	17.17	3.7%	2441
7	АТ «Державний експортно-імпорتنний банк України»	14.40	3.1%	385
8	АТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО»	9.20	2.0%	135
9	АТ «АГРОПРОСПЕРІС БАНК»	7.70	1.7%	248
10	ПАТ АБ «УКРГАЗБАНК»	6.69	1.5%	97

Примітки. Дані по виплатах за програмою держпідтримки охоплюють період із січня по грудень 2020 року

Із таблиці 3 ми можемо бачити, що із усіх с/г виробників у галузі рослинництва найбільше держпідтримки отримали виробники із площею 500 - 2 тис. га (42% сукупної держпідтримки) та 2-10 тис. га (35% держпідтримки).

Найменше держпідтримки за цією програмою отримали найбільші за площею с/г виробники (більше 10 тис. га) - 9% усієї держпідтримки. Дрібні підприємства площею до 500 га отримали лише 14% держпідтримки, проте для них держпідтримка є найбільш «відчутною», оскільки середня виплата за програмою держпідтримки складає 0,23% їхньої середньої виручки, що у 5 разів більше, ніж у великих агровиробників.

Існує пряма залежність між площею с/г виробників та часткою загальних витрат, які вона покриває. Держпідтримка покриває 3,5% загальних витрат найдрібніших с/г виробників із площею до 500 га і лише 0.6% витрат виробників площею від 500 до 2 тис. га.

Оскільки компенсація відсоткової ставки надається як за кредитами на поповнення обігових коштів, так і на купівлю основних засобів, ми дослідили співвідношення держпідтримки до прямих матеріальних витрат підприємства та до витрат на закупівлю нової техніки.

Якщо припустити, що уся держпідтримка спрямована на обслуговування обігових коштів, то вона найбільше допомагає дрібним виробникам до 500 га, покриваючи майже 15% їхніх обігових коштів. Із збільшенням розміру с/г виробника цей відсоток стрімко зменшується: покриття усього близько 1% обігових коштів підприємств площею 500 – 10 тис. га та 0.5% підприємств площею більше 10 тис. га.

Із покриттям основних засобів трохи інша картина: найбільша частка покриття держпідтримкою витрат на купівлю нової техніки у середніх підприємств площею 500 – 2 тис. га (89%) та 2-10 тис. га (52%).

Огляд державної підтримки в аграрному секторі України

грудень, 2021

Таблиця 3. Аналіз розподілу програми компенсації відсоткової ставки у 2020 році та економічних показників отримувачів держпідтримки за цією програмою - рослинництво

Площа	0 - 500 га	500 – 2 000 га	2 000 – 10 000 га	> 10 000 га	УСЬОГО
Кількість с/г підприємств	1 847	1 194	386	25	3 452
% у сумарній держпідтримці	14%	42%	35%	9%	100%
Доходи					
Сумарна держпідтримка у тис. грн	50 545.26	155 281.17	128 729.57	32 636.29	367 192.29
Сумарний дохід у тис. грн	10 348 417.69	34 577 797.04	38 156 358.24	15 068 422.62	98 150 995.59
% сумарної держпідтримки у сумарному доході	0.5%	0.4%	0.3%	0.2%	-
Середній розмір отриманої держпідтримки у тис. грн	12.71	42.97	79.56	321.06	-
Середній дохід у тис. грн	5 602.82	28 959.63	98 850.67	602 736.90	-
% середньої держпідтримки у середньому доході	0.23%	0.15%	0.08%	0.05%	-
Витрати					
Середній % держпідтримки до загальних витрат підприємства	3.5%	0.6%	0.4%	0.3%	-
Середні обігові кошти у тис. грн	5 021.02	15 115.43	45 264.93	280 906.60	-
Середній % держпідтримки до обігових коштів підприємства	14.9%	1.1%	0.9%	0.5%	-
Середні витрати на купівлю основних засобів (закупівля нової техніки) у тис. грн	1 314.00	2 560.49	5 603.41	18 366.31	-
Середній % держпідтримки до витрат на закупівлю нової техніки	45.5%	88.9%	52.2%	25.8%	-
Середні загальні витрати у тис. грн.	8 510.76	26 069.69	80 559.68	508 021.43	-
Середній % витрат на купівлю нової техніки у загальних витратах	24.7%	10.3%	7.0%	3.5%	-

Джерело: аналіз проведений на основі даних підтримки по бюджетній програмі та наявних даних з економічних показників роботи сільгоспдприємств за 2019 рік за формами статистичної звітності 50-сг та 29-сг

Імовірно, ці с/г виробники беруть більше кредитів на купівлю нової техніки, ніж найдрібніші підприємства площею до 500 га.

Аналіз підприємств тваринництва узагальнений у таблиці 4. **Чим більше підприємство тваринництва, тим більше держпідтримки на компенсацію відсоткової ставки воно отримує.** Найбільше держпідтримки отримали підприємства із обсягом виробництва у 2019 році с/г **понад 10 тис. ц у живій масі (69% усієї держпідтримки на підприємства тваринництва, із середнім розміром держпідтримки 225 тис. грн)** та від 2 до 10 тис. ц (21% держпідтримки).

Підприємства, які переробили до 2 тис. ц, отримали сумарно лише 10% держпідтримки за цією програмою із середнім розміром 65 тис. грн. Це закономірно, оскільки більші підприємства, очевидно, мають більші обсяги обігових коштів, і їх часто доводиться покривати за рахунок кредитів. Оскільки співвідношення держпідтримки до витрат на закупівлю нової техніки перевищує 100% для більшості підприємств тваринництва, більшість держпідтримки не стосується кредитів на купівлю основних засобів (окрім найменших підприємств із живою масою тварин до 500 ц).

Таблиця 4. Аналіз розподілу програми компенсації відсоткової ставки у 2020 році та економічних показників отримувачів держпідтримки за цією програмою - тваринництво

Обсяг тварин у живій масі (центнер)	до 500 ц	500 - 2000 ц	2000 - 10000 ц	> 10000 ц	УСЬОГО
Кількість с/г підприємств	18	47	49	37	151
% у сумарній держпідтримці	5.2%	5.0%	21.2%	68.6%	100%
Сумарна держпідтримка у тис. грн	2 542.92	2 418.94	10 278.04	33 268.09	48 507.99
Середній розмір виплати держпідтримки у тис. грн	65.22	23.85	53.44	224.79	-
Середній обсяг живих тварин у тонах	23.51	108.35	490.25	34 757.97	-
Витрати					
Середній % держпідтримки до загальних витрат підприємства	1.71%	0.39%	0.44%	0.44%	-
Середні обігові кошти у тис. грн	5 603.04	12 581.87	50 772.43	584 300.01	-
Середній % держпідтримки до обігових коштів підприємства	2.27%	0.58%	0.59%	0.55%	-
Середні витрати на купівлю основних засобів (закупівля нової техніки) у тис. грн	668.45	500.90	2 002.19	4 278.82	-
Середній % держпідтримки до витрат на закупівлю нової техніки	56%	150%	526%	389%	-
Середні загальні витрати у тис. грн.	7 623.08	18 420.82	67 161.34	682 649.52	-
Середній % витрат на купівлю нової техніки у загальних витратах	13.7%	2.4%	2.0%	1.3%	-

Джерело: аналіз проведений на основі даних підтримки по бюджетній програмі та наявних даних з економічних показників роботи сільгоспдприємств за 2019 рік за формою статистичної звітності 50-сг